

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI LOYIHAVIY KLASTERNI BOSHQARISHGA TAYYORLASH

Serikbayeva Aqmaral Xusanovna

*Toshkent viloyati, Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Ta'lim muassasining boshqaruv yo'nalishi 2-kurs magistranti*

ANNOTATSIYA

Maqolada bo'lajak o'qituvchilarini tayyorlashga zamonaviy, kasbiy kompetentli yondashuv, innovatsion kompetentlik, pedagogik faoliyat va amaliy-yo'naltirilgan ta'lim asosidagi yondashuvlar va bunda klaster metodining ahamiyati to'g'risidagi fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim tizimi, o'qituvchi, zamonaviy, kompetentli, kasbiy, yondashuv, faoliyat, kompetensiya, kompetentli pedagog.

ABSTRACT

The article presents a modern, professionally competent approach to the training of future teachers, based on innovative competence, pedagogical activity and practiceoriented education.

Key words: Education system, teacher, modern, competent, professional, approach, activity, competence, competent educator.

KIRISH

Bugungi kunda kasbiy ta'lim sohasining mazmunini yangilash, rivojlantirish, takomillashtirish jarayonlari olib borilmoqda, buning natijasi ta'lim standartlarini modernizatsiyalash, ta'lim jarayonini tashkil etishning yangi shakllarini qo'llashga qaratilgan. Mamlakat ta'lim tizimini modernizatsiyalashning bosh maqsadi ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlarga to'la javob bera oladigan ta'limning yangi sifatiga erishish belgilangan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Hozirgi kun o'qituvchisiga doimiy o'zgaruvchan sharoitlarda ish olib borishga to'g'ri kelmoqda, bu o'z navbatida uning kasbiy sifatleri takomillashtirilishini talab qiladi. Pedagogik nazariya va metodikalarning doimiy rivojlanishi, pedagogik amaliyotga o'qitish va tarbiyalashning yangi texnologiyalarini ishlab chiqish hamda ularni joriy qilish hozirgi kun o'qituvchisining ta'lim texnologiyalari sohasida qo'shimcha tayyorgarlikka ega bo'lishi zarurligini ko'rsatmoqda [1-5].

Mamlakatimizda ta'limni rivojlantirishning maqsadli dasturiga muvofiq ta'lim tizimii modernizatsiyalash, kadrlarni qayta tayyorlash, o'quv jarayonini axborotlashtirish, axborot makonlarini yaratish kabilarni amalga oshirish zarur. Sanab o'tilgan talablar yangi milliy ta'lim tizimining shakllanishiga, inson kapitalining rivojlanishiga, mamlakatimiz iqtisodiyotiing mustahkamlanishiga olib keladi.

Pedagog kadrlarning bilimlarini, kompetensiyalarining doimiy yangilash va butun ta'lim tizimini takomillashtirish uchun shart-sharoitlarni yaratish lozim. Ta'lim jarayoniga innovatsion texnologiyalarning joriy qilinishi ta'lim oluvchilarni dolzarb bilimlar bilan ta'minlash uchun o'z kasbiy faoliyatiga yangi yondashuvlarni olib kirish va ularni o'zlashtirishi darajasining ortishiga imkon beradi. Ta'lim tizimini modernizatsiyalash ta'lim oluvchilarning ham ta'lim olish faoliyatidagi o'zgarishlarni ko'rsatadi [6-11].

MUHOKAMA

Bugungi kunda kompetentli yondashuvga tayanib, bu yondashuv nafaqat kasbiy faoliyat kompetensiyalarining shakllanishini, balki bo'lajak mutaxassisning shaxsiy sifatlari yuzaga chiqarilishini ham ko'zda tutadi. Oliy ta'lim standartida bo'lajak mutaxassisga mehnat bozoridagi raqobatbardoshlik, o'z kasbini erkin egallaganlik va faoliyatning turdosh yo'nalishlarida yo'nalishni topa olish imkoniyatlari haqida talablar qo'yiladi – bularning barchasini kompetentli yondashuv sharoitlaridagina yuzaga chiqarish mumkin.

“Kompetensiya” tushunchasining ta'riflaridan kelib chiqib (bu tushuncha esa o'z navbatida hamma tomonidan bir xilda talqin qilinavermaydi), ko'pchilik mualliflar uni mutaxassisning o'zi olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olishga tayyorligi, boshqalari esa muammolarni hal qila bilish qobiliyati tarzida ta'riflaydilar.

Lotinchadan tarjima qilinganda “kompetensiya” so'zi kishi biron-bir masala doirasida yaxshi xabardor ekanligini bildiradigan, tajribaga ega ekanligini ko'rsatadigan tushunchani ifodalaydi. Oliy ta'lim bo'yicha DTS ga muvofiq kompetensiya – bu ma'lum bir sohada muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun bilim, mahorat va shaxsiy sifatlarni qo'llash qobiliyatidir. Kompetentli yondashuv muammosiga murojaat qilish “kompetensiya” va “kompetentlilik” tushunchalarining bir-biridan ajratilishini talab qiladi, chunki, ularning pedagogik adabiyotlarda [6]. Yetarlicha ko'p ishlatilishiga qaramasdan mazkur tushunchalarni hozirgi vaqtlargacha bir xil ma'noda talqin qilish variantlari mavjud emas.

“Kompetentlilik” tushunchasi (lotincha *sompetentia*, *compete* – *birgalikda erishaman, uddalayman, mos kelaman, to'g'ri kelaman* ma'nolaridagi so'zidan hosil qilingan) lug'atlarda bir xilda talqin qilinmaydi, balki “biron-bir narsa haqida fikr yuritishga imkon beruvchi bilimlarga egalik” va “xabardorlik, vakolatlilik”, “obro'ga egalik, to'la huquqlilik” kabi variantlarda qo'llaniladi [2;3].

Kompetentli yondashuv g'oyalari bir qancha xorijiy tadqiqotchi-olimlarning ishlarida ko'rib chiqilgan. Kompetentli yondashuv oliy ta'lim muassasalarida mutaxassislarni kasbiy tayyorlashning maqsadi sifatida kompetentlilikning belgilanishiga asoslanadi. Kompetentli yondashuv ta'lim oluvchilar tomonidan har xil hayotiy va kasbiy vaziyatlarda samarali harakat qilishga imkon beruvchi turli hildagi mahoratning o'zlashtirilishini ko'zda tutadi.

NATIJA

Kompetentli yondashuv oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilari modeli asosiga qo'yiladi va oliy ta'lim bo'yicha DTS doirasida yuzaga chiqariladi. Bitiruvchi modeli uning kasbiy malakasini ta'lim natijalariga umum o'quv fanlari talablari bilan birlashtiradi va buning natijasida bo'lajak informatika o'qituvchisining tayyorgarligi kompetentli yondashuv mantig'ida amalga oshirilishi hamda oliy ta'lim muassasasi bitiruvchisining kasbiy kompetentligi shakllanishiga olib kelinishi lozim.

Kasbiy kompetentlik "o'qituvchi tomonidan uning pedagogik faoliyatini, pedagogik muloqotini va o'qituvchi shaxsini ma'lum bir qadriyatlar, g'oyalar va pedagogik ong tashuvchisi sifatida shakllanganligini belgilovchi bilim, mahorat va ko'nikmalarning zaruriy hajmini egallaganligi" sifatida talqin qilinadi [4].

Pedagogik faoliyatni yetarlicha yuqori darajada amalga oshira oladigan, o'quvchilarning o'qitilganligi va tarbiyalanganligida yaxshi natijalarga erishadigan hamda shaxs sifatida o'zini yuzaga chiqara oladigan o'qituvchi kasbiy kompetentli bo'lib hisoblanadi [12-18].

- kasbiy pedagogik bilimlar bilan;
- kasbiy pedagogik mahorat bilan;
- o'qituvchining ham bilish sohasiga, ham motivatsion sohasiga tegishli bo'lgan kasbiy ahamiyatli sifatleri bilan;
- kasbiy pedagogik pozitsiyasi bilan;
- o'qituvchining xulq-atvorini belgilaydigan (o'quvchilarga, o'ziga, hamkasblariga) barqaror munosabatlari tizimi bilan.

O'qitish jarayonida shakllantiriladigan bilim, mahorat va ko'nikmalar ko'pincha real hayotdagi vaziyatlarda keraksiz bo'lib qo'adi. Ularning bunday o'ziga xosligi bo'lajak o'qituvchilarning eng birinchi o'ringa, moslashuvchan, mobil bilimlari va ulardan turli xil, shu jumladan, tipik bo'lmagan vaziyatlarda ham foydalana olish mahoratining shakllantirilishiga qaratiladigan kasbiy hamda metodik tayyorgarligi mazmuniga bo'lgan o'ziga xos talablarni birinchi o'ringa olib chiqadi [19-24].

Bugungi kunda davr talabi bu o'qitish jarayonlarida zamonaviy metodlarni targ'ib etish hisoblanadi. Bulardan yaqqol misol bu KLASTER metodidir. Klaster shunday tizimki, uni tashkil qiluvchi komponentlarning integratsiyasi har bir subyektning yanada samaraliroq ishlashini ta'minlaydi va istisno buzilishlarga olib kelmaydi. Klaster bir qator ta'lim, ilmiy va ishlab chiqarish subyektlarining muayyan assotsiatsiyaga mexanik birlashishi emas, balki ularning o'zaro yaqindan ta'siri va o'zaro bog'liqligi natijasida yuzaga keladi. Ta'limga nisbatan o'ziga xos yangi yondashuv bo'lgan klaster nafaqat hayot davomida ta'lim olish uchun shart-sharoitlarni ta'minlabgina qolmay, balki ta'limning uzluksizligini ta'minlaydigan tarkibiy qismlar o'rtasidagi mavjud va istiqbolli aloqalarni qayta tiklashga imkon beradi. Klaster mavjud intellektual resurslarni pedagogik ta'limni rivojlantirishning

dolzarb muammolari atrofida integratsiyalash, pedagogik sohada oqilona vorisiylik tamoyilini yo'lga qo'yish, manfaatdor shaxslarning qoniqish darajasi haqida tezkor fikr-mulohazalar bilan bo'lajak o'qituvchilarni amaliy yo'naltirilgan holda tayyorlash bilan bog'liq muhim masalalar atrofida faoliyat olib boradi.

Modernizatsiyalash davrida o'qitishning amaliy-yo'naltirilgan jarayonini shunday tarzda tashkil etish dolzarb bo'lib qoladiki, bunda ta'lim natijasi talabalarda o'qitishning, fikrlashning, tasavvurning, ijodiy qobiliyatlarning, bilishga barqaror qiziqishning o'z ichki motivatsiyasi shakllanishida namoyon bo'lishi kerak. Hayotiy muhim, amaliy jihatdan kerakli bilim, mahorat va amaliy tajribalar tizimini shakllantirish zarur bo'lib, bu bo'lajak bitiruvchilarga hayotga yengil moslashish va unga faol, ijodiy munosabatda bo'lishga imkon beradi. Amaliy-yo'naltirilgan o'qitishning mohiyati ta'lim jarayonining yo'nalishini mazmun komponentlari – umumiy va kasbiy kompetensiyalarning, yangi bilim, mahoratni egallashning va hayotiy muhim vazifa hamda muammolarni hal qilishda ulardan foydalanishning amaliy tajribalarini shakllanishining yaxlitligi asosida tuzishdan iborat bo'ladi. Amaliy-yo'naltirilgan ta'lim asosida fundamental ta'lim va kasbiy-amaliy tayyorgarlikning oqilona uyg'unlashtirilishi yotadi. Amaliy-yo'naltirilgan o'qitish - bu o'qitishning bir turi bo'lib, uning asosiy maqsadi bo'lib ta'lim oluvchilarda bugungi kunlarda ish beruvchilar talabi mavjud bo'lgan amaliy ishning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish, shu jumladan, olingan kompetensiyalardan amaliyotda qanday qilib, qaerda va nima uchun foydalanilishi lozimligini tushunishning shakllantirilishi hisoblanadi [25-28]. O'qitishning kasbiy-yo'naltirilgan texnologiyalarining joriy etilishini eng samarali usuli bu talabalarda ularning kelgusi kasbiy faoliyatlarida ahamiyatli bo'lgan shaxsiy sifatlarining, shu jumladan, tanlab olingan mutaxassislik bo'yicha funksional majburiyatlarning sifatli bajarilishini ta'minlaydigan bilim, mahorat va ko'nikmalarning shakllanishiga yordam beradi. Amaliy-yo'naltirilgan ta'limning yuzaga kelishini kasbiy yo'nalishli va kasbiy yo'nalishga ega bo'lmagan o'quv fanlarini o'rganishning kontekstli imkoniyatlaridan foydalanish bilan bog'lanadi. Ta'lim jarayonida amaliy-yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanish o'quv faoliyatidagi urg'uni o'zgartiradi, ta'lim oluvchilarni reproduktiv faoliyatning ulushi qisqarishi hisobiga intellektual rivojlanishga undaydi. Amaliy-yo'naltirilgan o'qitish doirasida ta'lim oluvchilarning ichki motivatsiyasi rivojlanadi, chunki muhokama qilinayotgan muammoning hal qilinish usullarini erkin tanlab olish imkoniyati paydo bo'ladi; ta'lim oluvchilar o'z kompetentliklarini his qiladilar; o'z mustaqilliklarini boshdan kechiradilar [5]. Bilim, mahorat, kasbiy kompetensiyalarni izlab topish, egallash jarayonining intensivlashuvi amaliy-yo'naltirilgan o'qitishning maqsadi bo'lib hisoblanadi. Amaliy faoliyatta o'zi egallagan kompetensiyalardan foydalana oladigan mutaxassis amaliy-yo'naltirilgan yondashuvning natijasi bo'lib hisoblanadi [29].

XULOSA

Yuqorida aytilganlarni umumlashtirgan holda aytish mumkinki, kompetentli yondashuv – bu hozirgi zamon kasbiy ta’lim tizimini mehnat bozorining talabehtiyojlari bilan bir qatorga qo’yishga intilishdir [30]. Mana shunday yondashuv o’qituvchidan o’quvchiga bilimlarning translyatsiya qilinishini emas, balki amaliy tajribalar, bilim, mahorat va ko‘nikmalar asosida muvaffaqiyatli harakat qilish imkonini beradigan kasbiy kompetentlilikni shakllantirishni ko‘zda tutadi. Pedagog-xodimlar uchun eng muhim vazifa bo‘lib, kompetensiyalarni amaliy jihatdan egallash zarurati sanaladi.

REFERENCES

- [1] Абдушохид Абдурашидович Хасанов, & Шарофат Баходир Қизи Ўроқова (2021). ЦИФРОВИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАТИЗИРОВАННОГО ОБЩЕСТВА. *Scientific progress*, 2 (1), 300-308.
- [2] Abdurashidovich, X. A., & Nigmanovna, M. F. (2019). ACCESS TO ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES IN THE EDUCATION SYSTEM. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* Vol, 7(12).
- [3] Khasanov A.A. Methods and methods of forming economic education through interdisciplinary communication through information technology. *Education, Science and Innovation // Spiritual-Educational, Scientific and Methodological Journal* 2017, №3, P. 38- 44. 4.
- [4] Uroкова, S. B. (2020). Advantages and disadvantages of online education. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 09(89), 34-37.
- [5] Uroкова, Sh., & Tuhtashev, U. (2019). Trends of electronic education development. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, Vol. 7 No. 12. [6] Hasanov A.A., Gatiyatulina R.M. Interdisciplinary communication as a didactic conditions of increase of efficiency of educational process // *Eastern European Scientific Journal Germany. Auris - kommunikations-Und verlagsgesellschaft mdh* 52016. P. 107-111.
- [7] D. Sharipov, A. Abdukadirov, A. Khasanov and O. Khafizov, «Mathematical model for optimal siting of the industrial plants,» 2020 International Conference on Information Science and Communications Technologies (ICISCT), Tashkent, Uzbekistan, 2020, pp. 1-3, doi: 10.1109/ICISCT50599.2020.9351476.

[8] Ravshanovna, P. N., & Abdurashidovich, K. A. (2019). ROLE OF INNOVATION IN SCHOOL DEVELOPMENT. European Journal of Research and Reflection in

Educational Sciences Vol, 7(12).

[9] Hasanov, A. A. (2020). PECULIARITIES OF PREPARING TEACHERS FOR THE DEVELOPMENT AND USE OF E-LEARNING RESOURCES. *Theoretical &*

Applied Science, (9), p.15-17.

[10] Khasanov A.A. Didactic Foundations of Interdisciplinary Connections at Subject Teaching // Eastern European Scientific Journal. Germany -2018. No. 6. P. 127-130. [11] Хасанов А. А., Маматкаримов К. З. Межпредметные связи как дидактическое условие повышения эффективности учебного процесса // Молодой ученый. — 2016. — №20. — С. 738-741.

[12] Хасанов, А.А. Межпредметные связи и их функции / А.А. Хасанов // Отечественная и зарубежная педагогика. – 2012. - № 2 (5). – С. 130-132.

[13] Saidaxbor BULATOV, Rustam JABBAROV. (2016) №2 National traditional basis of symbol of Khumo. Central Asian Journal of Education. Volume 1, <https://uzjournals.edu.uz/cjedu/> pp-85-87.

[14] Расулов, М. (2021). НАУЧИТЬ СТУДЕНТОВ ВО ВНЕШКОЛЬНЫХ УЧЕРЕЖДЕНИЯХ СОСТАВЛЯТЬ КОМПОЗИЦИИ НА УРОКАХ РЕЗЬБЫ ПО

ДЕРЕВУ. Збірник наукових праць ЛОГОС.

<https://doi.org/10.36074/logos09.04.2021.v2.44>

[15] Akhmedov , M.-U., & Kholmatova , F. (2021). FORMATION OF CREATIVE PROCESSES IN STUDENTS THROUGH TEACHING COMPOSITION IN FINE

ARTS. Збірник наукових праць ЛОГОС.

<https://doi.org/10.36074/logos09.04.2021.v2.03>

[16] Talipov KH. N. Is graphics important in painting? ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL 2021, Volume:

11, Issue: 1, pp-984-990. ISSN:2249-7137 DOI: <http://dx.doi.org/10.5958/2249-7137.2021.00117.8>

[17] Talipov N.X, Aliev N.S. THE IMPORTANCE OF PERSPECTIVE IN TEACHING ART TO FUTURE FINE ARTS TEACHERS. AJMR:Asian Journal of Multidimensional Research (A Double Blind Refereed & Peer Reviewed International Journal) ISSN: 2278-4853, Vol 10, Issue 2, February, 2021. DOI: <http://dx.doi.org/10.5958/2278-4853.2021.00051.3>

[18] Жаббаров Рустам Равшанович (2019) Использование педагогического потенциала народных художественных промыслов как средства развития творческих способностей учащихся. INTERNATIONAL SCIENTIFIC PRACTICAL CONFERENCE "Improvement of the state and non-state preschool education sectors: new forms and education content". pp-144-146.

[19] Жаббаров Рустам Равшанович (2016) Ўзликни англашнинг психологик асослари. The organization of innovative activities of the teachers: Problems and solutions. pp-444-445.

[20] Saidaxbor BULATOV, Rustam JABBAROV. (2016) №2 National traditional basis of symbol of Khumo. Central Asian Journal of Education. Volume 1, <https://uzjournals.edu.uz/cjedu/> pp-85-87.

[21] Валиев, А. Н., Туланова, Д. Ж., & Гуломова, Н. Х. (2018). Современные педагогические и инновационные технологии обучения на занятиях по черчению. *Молодой ученый*, (3), 183-184.

[22] Туланова, Д. Ж., & Гуломова, Н. Х. (2018). Технология и условия проведения дидактических игр в процессе преподавания черчения в вузе. In *Образование как фактор развития интеллектуально-нравственного потенциала личности и современного общества* (pp. 89-93).

[23] Valiev, A. (2021). ABOUT THE FEATURES OF THE PERSPECTIVE OF SIMPLE GEOMETRIC SHAPES AND PROBLEMS IN ITS TRAINING. *Збірник наукових праць SCIENTIA*. Вилучено із

<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/10540>

[24] Tashimov Nurlan, Samandar Zaitov. (2021) Improving the quality and efficiency of teaching descriptive geometry in a credit-modular system. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*.

Volume:11, Issue:2, pp-730-733. DOI : [10.5958/2249-7137.2021.00398.0](https://doi.org/10.5958/2249-7137.2021.00398.0)

[25] Jabbarov Rustam Ravshanovich. (2021) PRIORITIES FOR THE DEVELOPMENT OF PAINTING. *Конференции*, 1(1). SECTION 1, pp-39-49, <https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.952>

Volume:11, Issue:2, pp-730-733. DOI : [10.5958/2249-7137.2021.00398.0](https://doi.org/10.5958/2249-7137.2021.00398.0)

[26] Khalilov Ruslan. The creative technologies for teaching students to work in shortterm colors. *Academicia: An international multidisciplinary research journal* 2021, Volume: 11, Issue: 2, ISSN: 2249-7137. pp-606-610 <http://dx.doi.org/10.5958/2249-7137.2021.00448.1>

[27] Jabbarov, R. (2021). DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE ABILITIES

THROUGH TEACHING "LANDSCAPE COLOR PICTURE" IN
HIGHER

EDUCATION SYSTEM. *Конференции*, I(1).

<https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.1088>

[28] Jabbarov, R., & Rasulov, M. (2021). FURTHER FORMATION OF STUDENTS' CREATIVE ABILITIES BY DRAWING LANDSCAPES IN PAINTING. *Збірник*

наукових праць ЛОГОΣ. <https://doi.org/10.36074/logos-30.04.2021.v2.09>

[29] Xalilov, R. (2021). IMPORTANT FACTORS FOR TEACHING STUDENTS TO WORK ON LANDSCAPE COMPOSITION. *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*. <https://doi.org/10.36074/logos-30.04.2021.v2.10>

[30] Jabbarov Rustam Ravshanovich. Formation Of Creative Abilities Of Students By Teaching The Genre "Landscape" Of Fine Arts. 2021/4. International Journal of Academic Pedagogical Research (IJAPR) ISSN: 2643-9123. Issue 4, pp-72-76,

Washington DC, USA, <http://www.ijeais.org/ijapr/index.php/ijapr-5-4-2021/>